

Стремежът ни към справедливост

Кое е по-важното-да бъдеш щастлив или да бъдеш справедлив? Това е въпрос, който започваме да си задаваме, когато пораснем.

Мога да кажа, че съм израснала като щастливо дете, обичано и подкрепяно от своите родители. От тях съм научена да подкрепям по-слабите от мен и да помагам на тези, които са изпаднали в беда и имат нужда от помощ. Не съм осъзнавала значението на думата „справедлив“, но може би подсъзнателно съм знаела какво значи. За мен е означавало да не лъжа, да не крада и да защитавам приятелите си. Спомням си, че в основното училище дори си имах сериозни проблеми със свои съученички, затова че застанах на страната на една приятелка. Това признавам си, ми донесе негативи, както и на моята майка, която също дойде да ме защитава пред другите родители, но това е показател, че съм от хората, които се опитват да постъпват справедливо и според своите житейски ценности, независимо дали ще навредят на самите себе си.

И всъщност сега, когато съм на прага на завършване на средното си образование и ще поема по пътя към университета, все по-често си задавам въпроси към какво образование да се насоча, защото искам да съм честен и справедлив човек, а при някои професии това няма как да се случи по ред причини.

Казват, че във всяка епоха или култура хората разбирали справедливостта по различен начин.

В ранните високи култури "справедливостта" е идеята, че хората си дължат взаимно нещо, и че дори на най-силните не е позволено всичко. Още в египетското "Наставление за фараон Мерикаре", написано около 2100 пр. Хр., се казва, че владетелят трябва да бъде справедлив и да оказва подкрепа на слабите.

В Китай Конфуций (551-479 пр. Хр.) препоръчва всички хора да се държат един към друг "като роднини" и да следват златното правило: "Не прави другиму онова, което не искаш да ти се случи на теб".

Оказва се, че Сократ (ок. 470-399 пр. Хр.) мисли по същия начин, въпреки че живее на другия край на света. Справедливостта, казва той, спада към "най-хубавото,

което трябва да бъде обичано от всеки, който иска да бъде щастлив, както заради себе си, така и заради последствията за останалите".

Аристотел (384-322 пр. Хр.), който също превъзнася справедливостта като върховна добродетел, различава вече "дистрибутивна" и "компенсаторна" справедливост - с изключение на жените и робите, разбира се. Той знае: неравенството е източник на недоволство и брожение.

За гръцките философи справедливостта не е кодифицирано право, а индивидуална позиция, една "кардинална добродетел". Именно това смущава Цицерон (106-43 пр. Хр.). Той настоява справедливостта да се разбира не индивидуално-етически, а като принцип на обществото. До почитателя на Аристотел Тома Аквински (ок. 1224-1274) размисълът върху понятието за справедливостта почти не се променя. Но сега вече то е християнско учение за добродетелите, възпявано най-добре от един "справедлив владетел".

С настъпването на Новото време "справедливият владетел" се оказва притиснат до стената, защото надигащата се буржоазия не желае да търпи неговия патернализъм. От своя страна Русо (1712-1778) разтърсва здраво буржоазното понятие за собственост: "Първият, който огражда едно парче земя и се осмелява да каже "Това е мое", е бил истинският основател на буржоазното общество". Пазете се от измамници като този, предупреждава Русо.

При Кант справедливостта окончателно надраства фазата на индивидуалната добродетелност и се превръща във "формалния принцип на възможността за правово състояние сред хората". Тази дефиниция продължава да смущава философите до ден-днешен. Още Маркс (1818-1883) вижда тук една типична буржоазна абстракция. Той предпочита Аристотел и мечтае за общество, в което е валидно правилото: "Всеки според способностите си, всекиму според нуждите".

И днес понятието „справедливост“ е едно комплексно понятие, с което си служат хората. То има място в най-различни области на нашия живот като морала, правото, политиката, икономиката, религията, образованието, спорта, екологията и др. Неговите употреби са толкова разнообразни, че е трудно да открием обща пресечна точка, която може да определи минимално значение на понятието. Платон и Аристотел са двамата философи, които са създатели на първите философски теории за

справедливостта, които са сложили своя отпечатък и върху нашето съвременно мислене за справедливостта. И за двамата няма съмнение, че справедливостта е преди всичко важна човешка добродетел. Заслугата на двамата древногръцки философи обаче е, че те успяват да проумеят, че справедливостта е много повече от положителна черта на характера на човека и предлагат много по-дълбоки разбирания за справедливостта.

Понятието справедливост се използва за характеризиране на човешки решения, действия и дейности, както и на създадени от хората порядки, обичаи, норми, правила, закони и разпоредби. С една дума, справедливост е понятие, което има своето място при характеризирането на човешки отношения и не се използва при описанието и обяснението на природни феномени. За справедливост има смисъл да се говори само там, където решават и действат същества със свободна воля, способни да носят отговорност.

Платон е философът, който предлага най-простата и най-обща формулировка на справедливостта като независима мяра на човешкото действие – „всекиму онова, което му се полага“. Според тази формулировка при справедливостта става дума за адекватност. Всеки трябва да получи точно това, което заслужава, все едно похвала или упрек, награда или наказание. От тази гледна точка никак не е случайно, че от античността до наши дни богинята на справедливостта Юстиция се изобразява с везна в ръката и с превръзка на очите – тя трябва да отмери точно и безпристрастно на кого какво се полага. Трудното обаче започва едва когато трябва да се реши според какъв критерий ще се определи кой какво заслужава. Въпросът за критерия на справедливостта е може би най-важният практически въпрос, с който се сблъскваме, когато си служим с понятието справедливост. Познати са множество критерии на справедливостта в зависимост от особените контексти на действие.

„Ако загине справедливостта, човешкият живот няма да има вече никаква стойност“, твърди Имануел Кант. И може би е така, защото и светът, в който живеем ни показва всеки ден колко изкривени са моралните ценности и колко по-различен би бил нашия живот, ако всички хора са добри и справедливи един към друг.

Основателят на Wikileaks Джулиан Асанж, който се смята за един от съвременните борци за световна справедливост казва, че всеки път, когато сме свидетели на някоя несправедливост и не предприемаме действие, ние учим характера

си да бъде пасивен в нейно присъствие и по този начин в крайна сметка губим всякаква способност да защитаваме себе си и тези, които обичаме. А в съвременната икономика е невъзможно да се изолираме от несправедливостта.

Това как ще постъпваме в живота зависи и от изборите, които правим и от нашия стремеж за справедливост. Всичко в живота е въпрос на избор. И от изборите, които ние правим зависи по какъв път ще вървим и как ще се развиваме. Винаги има пречки, но те не трябва да ни спират. И всеки трябва да намира начини, за да ги преодолее. Човек постоянно е необходимо да подобрява нивото си! Трябва да мислим как да употребяваме своето време, а не как да го пилеем ненужно.

Всички ние контролираме живота си далеч повече, отколкото предполагахме. Голяма част от този контрол обаче е напълно неефективен. Например подсъзнателно един човек решава да се ядоса на детето си, след което избира да му крещи и да го наказва. Но по този начин нещата само се влошават, вместо да стават по-добри. Поемането на по-ефективен контрол означава да правим по-добър избор във всяко едно отношение, към всички и във всяка област от живота си.

Независимо от обстоятелствата повечето хора вършат по принуда редица неща, които всъщност изобщо не желаят да вършат, а и не са справедливи. Промяната може да стане само ако проумеем грешките и пораженията си и разберем, че е необходимо те да бъдат заменени с нови избори. В една или друга област има различни постижения, защото хората са ги искали и са работили с готовност и желание, за да ги постигнат и са се стремели към тях. Хората се подчиняват на своята вътрешна мотивация. А успехът на всяко начинание е правопрпорционален на добрите взаимоотношения между хората, ангажирани в него.

Монетата винаги има две страни. Имаме два избора - или да я гледаме как се завърта пред очите ни и да следваме избора ѝ, или да го направим вместо нея. Второто изисква смелост.

Истински ценно е да бъдеш силен чрез своята различност. Да не се оставяш тя да бъде подтисната дори в определени моменти да ти е трудно да я отстояваш и да вървиш напред в собствената посока, която си избрал, а не която някой друг ти е определил. Силата да имаш свой собствен полет, свой собствен мироглед над живота и света, силата да преминаваш бариери и граници и да вървиш напред – ето това е стремеж и сила. Силата да бъдеш жив така, както на теб ти харесва. Хубаво е да се отличаващ и да прескочиш ограниченото мислене.

Да се стремиш към справедливост и да вървиш с твоя цел и посока. Упорито! Стъпка по стъпка! Цената? Цената със сигурност си заслужава. Тя е битка за живот, битка със самотата, битка с еднаквите, битка със сивото ежедневие. Битка, която печелиш, когато знаеш собствената си цена! Трябва да бъдем себе си. Това е изключително важно да не бъдем нечие копие, а оригинални, различни, емоционални и нестандартни. Ако загубим своята идентичност, тогава се превръщаме в една част от общата сива маса. Всеки човек трябва да бъде различен, за да успее да се спаси от фалша и лицемерието, които ни заобикалят всеки ден. Не трябва да се страхува, че ще бъде игнориран или изолиран. Не трябва да иска да се слива с тълпата. Трябва да даде на себе си правото да съществува така, както му харесва. Не е лесно да се бориш, но си заслужава. Да живееш не означава да си перфектен и животът ти да върви без никакви сътресения. Случват се и трудни неща и лоши неща, но от тях понякога научаваме най-големите си уроци. По-добре да си различен, дори правейки грешки. Никой няма право да ви казва какво е най-правилното за вас. Не е лошо да слушаме съветите на другите, но трябва да взимаме сами решения. И така да се научим да плащаме цената на това да сме различни.

Никол Димитрова

XIIв клас, Езикова гимназия „Бертолт Брехт“